

A csehszlovákiai „ifjú katolicizmus” és a Vigilia

A monarchia romjain 1918 után létrehozott északi utódállamba körülbelül háromnegyed-egymillió magyar került. Pontos lélekszámát a statisztikák, ha nagyon törekedtek volna is rá, sohase tudták rögzíteni, mert az egész terület lakossága nyelvi és nemzeti hovatartozás szempontjából szüntelen változásban, átalakulásban volt.

Az ottani magyar katolikusok létszáma félmillió körül mozgott, tehát a többséget alkotta. Legnagyobb részük a Csallóközben, valamint az úgynevezett Mátyusföldjén, a Csallóköztől északra húzódó sávban és a Garam meg Ipoly alsó folyása körül élt. Kassá többségében katolikus volt, de a környéke vallási szempontból megoszlott.

A félmillió hívő csoportot is az átmenetiség, felemáság, változatosság jellemezte, mint a csehszlovákiai katolikus társadalom és a kisebbségi magyar nemzettest egészét. A Szentszék az egyházmegyék határait hosszú ideig nem igazította hozzá az új államhatárokhoz, tehát például a Csallóköz és a Mátyusföld egyházjogilag az esztergomi főegyházmegyéhez tartozott, a Dunától északra fekvő részt apostoli adminisztrátor kormányozta Nagyszombat székhellyel. Magyar püspök egy maradt meg az államfordulat után, Fischer-Colbrie Ágoston Kassán. (A kisebbségi magyar katolikusok első kívánsága két évtizeden át a magyar püspökség felállítására vagy legalábbis a nagyszombati egyházmegyében magyar segédpüspök kinevezése.)

Hasonló volt a helyzet a papi utánpótlás terén. Magyar papnevelő intézet nem működött, a harmincas évek derekán létesült Komáromban egy kis-szeminárium, gimnazisták részére. A kispapok felkészítése a magyar pasztoráció sajátos feladataira a nagyszombati Magyar Egyházirodalmi Iskola kereteiben történt – önképzés formájában. A katolikus papság és a katolikus magyar intelligencia utánpótlása és nevelése nagy részben a komáromi bencés gimnáziumra, Szlovákia egyetlen katolikus egyházi vezetésű magyar iskolájára hárult. Számos helyen maradt meg azonban hosszabb időn át magyar nyelvű katolikus elemi iskola.

Az idősebb katolikus nemzedék, amelyet emlékei, neveltetése érzelmileg a régi világhoz kötöttek, bár tartotta hitét és nemzeti tudatát, alapjában véve tanácstalanul és passzívan állt a megváltozott körülmények között. Nem volt elképzelése és programja jövőjét illetően az új államban. Annál kevésbé, hiszen a kérdéses területeken – a történelmi Magyarország „felvidékén” – a magyarság sohasem élt külön a magyar nemzet zömétől, nem tekintett vissza olyan helyi hagyományokra, mint az erdélyiek.

A felismerés, hogy a magyaroknak az új államban kell berendezkedniük – az útkeresés minden kínlásával és tévedésével együtt az új nemzedéknek jutott osztályrészül, amely főként a Szlovákiában és a Kárpátalján megmaradt hét magyar gimnáziumban végezte el középiskolai tanulmányait.

Az új nemzedék eszmélődése – összkisebbségi és katolikus magyar kisebbségi viszonylatban egyaránt – már a húszas évek derekán a középiskola padjaiban megkezdődött. Az első korosztályok a prágai, brünni és pozsonyi egyetemen

1925–1927 táján kezdték meg tanulmányaikat. Ekkor alakult meg Prágában a Szent György főiskolás cserkészkör, amelyből hamarosan három irányzat nőtt ki: a baloldali Sarló, a Katolikus Prohászka Körök Szövetsége és a liberális, nemzeti irányulású Magyar Munkaközösség.

A katolikus főiskolások szervezetének „spiritus rectora” a kassai kanonok, Pfeiffer Miklós volt, az egyes körök, majd a szövetség megszervezői és mozgatói a fiatalok részéről kezdetben, 1929–1930 táján, Rády Elemér és Czvank-Göndöcs László. Az első kör Prágában alakult meg a húszas évek legvégén. Követte a brünni, pozsonyi kör megszervezése, majd a komáromi, érsekújvári, losonci és kassaié. A körök első – programadó – kiadványa 1931 májusában jelent meg: Rerum Novarum címmel. XIII. Leó szociális körlevelét közöltük Fischer-Colbrie Ágoston püspök fordításában. 1932 januárjában megindult a körök havi folyóirata, az Új Élet, amely Csehszlovákiában 1938-ig működött; a bécsi döntés utáni Magyarországon 1941 decemberében jelent meg utolsó száma. A lapot Rády Elemér alapította és alapozta meg. 1935 nyarán e sorok írója lépett helyébe. A lap sokrétű feladatot látott el, tájékoztatta a kisebbségi katolikus magyar fiatalságot a gyorsan változó történelem eseményeinek értelméről, kapcsolatokat épített ki, ösztönözte a körökben tömörülő főiskolás fiatalok munkáját, elemezte a feladatok, amelyekre a kisebbségi magyarság szolgálatában fel kellett készülniük. A fiatalok munkásságának eredményeit a nyári kongresszusokon összegeztük, s ezeken fogalmaztuk meg a következő évek munkafeladatait.

Az egy évtizedes útkeresés során a következő irányelveket fogalmaztuk meg magunk számára életprogramnak, a kisebbségi magyarság és katolikus munka elvi alapjaiként és gyakorlati célkitűzéseiként: 1. fejleszteni kell a szociális gondolkozást és magatartást a kisebbségi magyarság minden rétegében. 2. Erősíteni kell az erkölcsi műveltséget mind a népben, mind az intelligenciában.

Ez a nemzedék megrendülve ismerte föl, hogy az összetartás, becsületesség, kötelességtudat elhanyagolása még egy többségi nemzet és társadalom számára is súlyos veszedelem forrása, a kisebbségi sorsban pedig biológiaiag összeroppan, társadalmilag széthull és kulturálisan elsorvad minden csoport és intézmény nélküle. Nap nap után látnunk kellett, hogy szilárd erkölcsi alap nélkül a „legtisztább fajmagyarok” elhagyják a kisebbségi magyarságot, viszont megalapozott erkölcsi tudattal nem magyar nevű emberek is az áldozatkész állhatatosság megrendítő példáit szolgáltatják.

A „primauté spirituelle” elvét, a szellemi és lelki tényezők fontosságát tehát a kisebbségi élet alaptörvényének fogadtuk el – anélkül természetesen, hogy az anyagi és társadalmi tényezők erejét lebecsültük volna.

Kapcsolatot kerestünk ezért olyan szellemekkel és körökkel, akikben a miénkhez hasonló eszményeket fedeztünk fel: Csehszlovákiában a prágai Urban atya vezette settlement mozgalommal és a cseh domonkosok új-tomista irányzatával; Erdélyben a Majláth-körökkel; a trianoni országban pedig a Korunk Szava, majd a Vigília szellemi körével. Az együttműködést Rády Elemér építette ki átlagon felüli szerkesztő és szervező tehetségével.

Erdemes néhány nevet felsorolnunk lapunk első évfolyamainak állandó cikkírói közül: cseh katolikus részről Jaroslav Durych, a nemzetközileg ismert regényíró, Jan Urban ferences, a modern cseh szociális katolicizmus jelentős egyénisége, Method Haban domonkos, a cseh új-tomizmus egyik vezető alakja; magyar részről Erdélyből Márton Áron és Venczel József, Pestről Balla Borisz, Aradi Zsolt, Possonyi László, Kerkai Jenő, Nagy Töhötöm, Sík Sándor és Rónay György.

Mit adott a harmincas évek magyarországi „ifjú katolicizmusa” a kisebbségi katolikus magyaroknak? A Vigiliától három ajándékot kaptunk. Mindenek-

előtt kitekintést adott Európára és a világra. Közel hozta a francia, angol, német katolicizmus legjobb íróit, gondolkodóit, lelkipásztorait. A katolikus gondolkodás és cselekvés olyan szabályait fogalmazták meg, amelyeket sokszor elhanyagolt a régebbi magyar katolikus társadalom. Ebből elsősorban az európai szintű elfogulatlanságot, a katolikus egyetemességet említeném. Schütz Antal fogalmazta meg szellemesen: a „csak” eretnek kötőszó, még ha katolikus dolgokban alkalmazzák is. A katolikus gondolkodás és cselekvés alaptörvénye a „nemcsak . . . hanem . . . is”. Atyai barátunk és szellemi vezetőnk, Pfeiffer Miklós kanonok ezt tömören így fejezte ki: „is . . . is” – Ez a Vigilia által közvetített maritaini „humanisme intégral”, a teljes és csorbítatlan emberség végső fedezete.

A másik alapvető fontosságú felismerés, amit a Vigilia és köre jóvoltából kaptunk: az erény = egyensúly. Ez is maritaini felújítása a tomizmus tanításának. A keresztény erény nem statikus; szünet nélkül küzdeni kell érte, és az egyoldalúvá válása ellen, hogy ki ne billenjen helyéből, mert akkor eltorzul, és önmaga ellenkezőjére fordul. A féktelen szabadság például elveszi az ember nyugalmát, biztonságát és – szabadságát. Szüntelen küzdeni kell a hit és a szeretet egyensúlyáért és tisztaságáért is. A statikussá, merevvé és gépiessé vált érték elveszti a tartalmát. A merev hit: vak hit, az egyensúlytalan szeretet: zsarnokság.

A Vigilia körének írói kezdték meg a „kegyes smink” letörlését Lisieux-i Teréz arcáról. Nagy mértékben járultak hozzá ahhoz, hogy nálunk is egyre többen ismerték fel Teréz mondanivalójának valódi lényegét és súlyát. Hogy a szeretet nem édeskés nyugalom, hanem a derűsen vállalt kereszt, hogy a hit valódi értéke a reménytelenség választóvizében, a remény ereje a hit megpróbáltatásaiban mutatkozik meg. Nemcsak a természetfelettség síkjain, hanem nagyon evilági viszonylatokban, az embertárs, a család, a nemzet és az egész emberiség felé mutatott magatartásunkban, a keresztény humanizmushoz való hűségünkben is.

Ez a szemlélet szabta meg azt a hitbeli látást, amelyet a Szentlélek a huszadik század és a második ezredforduló keresztényeitől kíván: a csupasz, sallangtalan hitet, amely nem külsőségekbe kapaszkodik, hanem Isten kegyelmébe. Ami nem a lelki gyermekség – még kevésbé gyerekesség –, hanem a hitben való felnőtté.

SZEGHALMI ELEMÉR

Vigilia-találkozók az 50-es években

A Vigilia az 1950-es években rendszeres havi találkozókat tartott, amelyeken a lap szerkesztő gárdáján kívül olyan írók és újságírók is részt vettek, akik már legalább kétszer-háromszor publikáltak a folyóiratban. A találkozók hosszú éveken át minden hónap első szerdáján a Mátyás-pince helyiségében zajlottak le; az egyik fizetőpincér, volt piarista diák, Sík Sándor nagy tisztelője, gondoskodott szabad asztalról, lehetőleg távol a délutáni órákban még gyér számú közönségtől. A szerkesztők közül elsőnek rendszerint *Doromy Károly* érkezett, derűsen,